

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>**AQSH TASHQISIYOSATIDAGI AFG'ON VEKTORINING
MAFKURAVIY MUVOZANATI: IZOLYATSIONIZM VA
INTERNATSIONALIZM****Yulduzxon Imomova***Tayanich doktorant,**Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti**Toshkent, O'zbekiston*Email: yulduzimom@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5127-8713

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: AQSh, izolyatsionizm, internatsionalizm, tashqi siyosat, tashqi aralashuv, ishtirok, global muammolar, ichki siyosat.

Annotatsiya: “AQSh tashqi siyosatidagi mafkuraviy muvozanat: izolyatsiya va internatsionalizm” maqolasi tashqi siyosati strategiyasini shakllantiradigan muhim ideologik g'oyalarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqot hisoblanadi. Muallif izolyatsionizm va internatsionalizmning tarixiy asoslarini va tamoyillarini chuqur tahlili orqali ularning tarixiy evolyutsiyasi yoritib bergan. Maqolada muallif AQSh tashqi siyosatidagi xalqaro mojarolarga aralashishni cheklashga bo'lgan an'anaviy izolyatsion intilish va jahon ishlarida faol ishtirok etish uchun internatsionalistik kayfiyat o'rtasidagi muhokamani tahlil qilgan.

Afg'onistonda davom etib kelayotgan qaltis va keskin siyosiy vaziyat mintaqaviy va xalqaro xavfsizlikning dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Ziddiyatli global raqobat sharoitida dunyo kuch markazlari tomonidan afg'on muammosidan geosiyosiy maqsadlar vositasi sifatida foydalanishga intilishlar ortib bormoqda. Jumladan, Amerika Qo'shma Shtatlarining Afg'oniston yo'nalishidagi tashqi siyosati transformatsiyasi natijalari Janubiy va Markaziy Osiyo mintaqasi xavfsizligi va barqarorligiga yana bir jiddiy sinov va tahdidga aylanib ulgurdi. Shu munosabatdan, afg'on muammosiga aloqador kuchlar muvozanatidagi o'zgarishlarning mintaqa davlatlari milliy xavfsizligiga ta'siri masalalarini ilmiy o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ko'plab nufuzli tadqiqot markazlari tomonidan AQSHning afg'on muammosi bo'yicha tashqi siyosatining sabab va oqibatlari, uning xalqaro va mintaqaviy xavfsizlikka ta'sirini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, keskin global raqobat sharoitida AQSHning Janubiy va Markaziy Osiyo mintaqasiga oid strategiyasi transformatsiyasi, AQSH hukumati va Tolibon harakati o'rtasidagi munosabatlarning istiqbollari soha mutaxassislarining tadqiqot ishlaridagi dolzarb mavzuga aylangan. Shuningdek, so'nggi yillarda yetakchi siyosatchi va ekspertlar o'rtasida Afg'onistonga xavfsizlikka tahdid manbai sifatida emas, balki Markaziy va Janubiy Osiyo mintaqasi taraqqiyoti uchun imkoniyatlar omili sifatida qarash ommalashib borayotganligini kuzatish mumkin. Bu borada mavjud muammolarni hal etishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish masalalari yirik xalqaro anjumanlar muhokama mavzusiga aylanib bormoqda.

Muallif mafkuraviy tendentsiyalarning tashqi siyosiy qarorlarning shakllanishiga ta'sirini tahlil qilar ekan, xalqaro maydondagi murakkab muammolarga soddalashtirilgan qarashdan qochadi. Muallif geosiyosiy dinamika muvozanatli va moslashuvchan yondashuvlarni talab qiladigan zamonaviy dunyoda mafkuraviy muvozanatni tushunishning dolzarbligini ta'kidlaydi.

THE IDEOLOGICAL BALANCE OF THE AFGHAN VECTOR IN US FOREIGN POLICY: ISOLATIONISM AND INTERNATIONALISM

Yulduzkhan Imamova

Foundation PhD student,

University of World Economy and Diplomacy

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: USA, isolationism, internationalism, foreign policy, external intervention, engagement, global issues, domestic policy.

Abstract: The article "Ideological Balance in U.S. Foreign Policy: Isolationism and Internationalism" represents a study of the most significant ideological currents shaping the strategy of the United States' foreign policy. The author offers an in-depth analysis of the historical roots and principles of isolationism and internationalism, illuminating their evolution throughout history. The article focuses on the dialogue between the traditional isolationist aspiration to preserve independence and limit involvement in external conflicts, and the internationalist aspiration to actively engage in global affairs. The analysis of the influence of these ideological orientations on the formulation of foreign policy

decisions serves to caution against oversimplification, emphasizing the complexity of the challenges in the international arena. The article underscores the relevance of understanding the ideological balance in the modern world, where geopolitical dynamics call for balanced and flexible approaches. It also emphasizes the necessity of considering historical legacies and contemporary challenges for the effective development of foreign relations strategies.

The unstable and tense political situation in Afghanistan at the beginning of the 21st century remains one of the pressing issues of regional and international security. Amidst conflicting global competition, major centers of power increasingly attempt to utilize the Afghan issue as an instrument to achieve geopolitical goals. Specifically, the outcomes of the transformation of the United States' foreign policy towards Afghanistan have posed yet another serious challenge and threat to the security and stability of the South and Central Asian region. Numerous prestigious research centers conduct studies on the causes and consequences of the U.S. foreign policy regarding the Afghan issue, as well as its impact on international and regional security. Particularly in the conditions of acute global competition and the transformation of the U.S. strategy in the South and Central Asian region, the prospects of U.S. government relations with the Taliban movement have become a pertinent topic in expert research.

In recent years, it is also observable that among leading politicians and experts, there is a growing trend to perceive Afghanistan not merely as a source of security threats, but as a factor of development opportunities for the Central and South Asian region. In connection with this, the development of effective mechanisms to address existing issues has become a subject of discussion in major international conferences.

Analyzing the influence of ideological orientations on the formulation of foreign policy decisions, the author cautions against oversimplifying the complex challenges of the international arena. They emphasize the relevance of understanding the ideological balance in the contemporary world, where geopolitical dynamics necessitate balanced and flexible approaches.

**ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ БАЛАНС АФГАНСКОГО ВЕКТОРА ВО ВНЕШНЕЙ
ПОЛИТИКЕ США: ИЗОЛЯЦИОНИЗМ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ**

Юлдузхан Имамова

Докторант,

Университет мировой экономики и дипломатии

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: США, изоляционизм, интернационализм, внешняя политика, внешнее вмешательство, участие, глобальные проблемы, внутренняя политика.

Аннотация: Статья "Идеологический баланс во внешней политике США: изоляционизм и интернационализм" представляет собой исследование важнейших идеологических течений, формирующих стратегию внешней политики Соединенных Штатов. Автор предлагает глубокий анализ исторических корней и принципов изоляционизма и интернационализма, освещая их эволюцию на протяжении истории. Статья фокусируется на диалоге между традиционным изоляционистским стремлением сохранить независимость и ограничить вовлеченность во внешние конфликты, и интернационалистским стремлением к активному участию в мировых делах.

Нестабильная и напряженная политическая ситуация в Афганистане в начале XXI века остается одной из актуальных проблем региональной и международной безопасности. В условиях противоречивой глобальной конкуренции мировые центры силы все активнее пытаются использовать афганскую проблему как инструмент достижения геополитических целей. В частности, результаты трансформации внешней политики Соединённых Штатов Америки в афганском направлении стали ещё одним серьёзным испытанием и угрозой безопасности и стабильности региона Южной и Центральной Азии. Многие престижные исследовательские центры проводят исследования причин и последствий внешней политики США по афганской проблеме, а также ее влияния на международную и региональную безопасность. Особенно в условиях острой глобальной конкуренции, трансформации стратегии США в регионе Южной и Центральной Азии, перспективы взаимоотношений правительства США и движения Талибан стали актуальной темой в исследовательской работе экспертов поле.

Также в последние годы можно наблюдать, что среди ведущих политиков и экспертов становится популярным смотреть на Афганистан не как на источник угрозы безопасности, а как на фактор возможностей

развития региона Центральной и Южной Азии. В связи с этим вопросы разработки эффективных механизмов решения существующих проблем становятся предметом обсуждения на крупных международных конференциях.

Анализируя влияние идеологических направлений на формирование внешнеполитических решений, автор предостерегает от упрощенного взгляда на сложные вызовы международной арены. Они подчеркивают актуальность понимания идеологического баланса в современном мире, где геополитические динамики требуют взвешенных и гибких подходов.

KIRISH

Bugungi kunda Afg'onistondagi murakkab vaziyatni barqarorlashtirish O'zbekiston Respublikasi milliy xavfsizligini ta'minlashning muhim shartlaridan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev milliy xavfsizlikning eng muhim muammolarini hal etish borasida to'xtalib, jumladan: "...Afg'oniston xavfsizligi – bu O'zbekiston xavfsizligi, butun bepoyon Markaziy va Janubiy Osiyo mintaqasi barqarorligi hamda taraqqiyotining garovidir. ... afg'on zaminida tinchlik o'rnatilishi bepoyon Yevroosiyo qit'asidagi barcha davlatlar uchun yangi imkoniyatlar ochadi va real naf keltiradi", - deb ta'kidlagan edi.¹ Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida respublikamizning afg'on muammosini hal etishga qaratilgan tashabbus va loyihalari jahonning yetakchi davlatlari tomonidan siyosiy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlanishi ustuvor vazifa sifatida qayd etilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabrdagi PF-158-son «O'zbekiston – 2030 strategiyasi to'g'risida»gi farmonining «Markaziy Osiyo mintaqasida amaliy hamkorlikni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish» nomli 91-maqsadida «Afg'oniston bilan ko'p qirrali va o'zaro foydali munosabatlarni rivojlantirish, uning iqtisodiy tiklanishiga yaqindan ko'maklashish, transport-tranzit salohiyatini ro'yobga chiqarishga hissa qo'shish» vazifasi belgilangan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2023 yil 19 sentyabrdagi BMT Bosh Assambleyasi 78-sessiyasidagi nutqida ananaviy tarzda qo'shni Afg'oniston masalasiga yana bir bor jahon hamjamiyati e'tiborini tortib, xalqaro xavfsizlik Afg'onistondagi jarayonlar bilan bevosita bog'liqligi, mamlakatda yangi vaziyat vujudga kelgan bo'lib, u afg'on masalasini hal etishda o'ziga xos yondashuvlarni talab etishi, inkor qilish, yakkalab qo'yish va sanksiyalar qo'llash oddiy afg'on xalqining ahvolini yanada og'irlashtirayotganligi qayd etildi.

Samarali tashqi siyosat yuritish har doim har qanday davlat boshqaruvining muhim jihati bo'lib kelgan. Bu, ayniqsa, Qo'shma Shtatlar global qudratli davlat sifatida xalqaro tartibni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi uchun nihoyat darajada muhim. 2001 yil 11 sentyabr voqealari jahon tarixida muhim burilish nuqtasi bo'lib, Qo'shma Shtatlarni tashqi siyosatga yondashuvini qayta ko'rib chiqishga sabab bo'ldi. Amerika zaminida sodir bo'lgan fojiali

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг Афғонистон бўйича “Тинчлик жараёни, хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик ва минтақавий шериклик” мавзусида ўтказилган халқаро конференциядаги нутқи. 2018 йил 28 март. Манба: <https://president.uz/uz/lists/view/1601>

terrorchilik xurujlari nafaqat milliy xavfsizlikning zaif tomonlarini ochib berdi, balki AQSHning global tahdid va yangi chaqiruvlar haqidagi tasavvurini ham shakllantirdi.

AQSHning tashqi siyosatga bo'lgan yondashuvi o'z tarixi davomida turli o'zgarishlarga uchradi. AQSh tashqi siyosatini shakllantirgan ikkita muhim nazariy yondashuvlar izolyatsionizm va internatsionalizmdir. Izolyatsionizm xalqaro ishlar bilan cheklangan miqdorda ishtirok etish, milliy manfaatlarni birinchi o'ringa qo'yish va xorijiy mojarolarga aralashmaslikka urg'u beradi. Boshqa tomondan, internatsionalizm dunyo bo'ylab tinchlik, demokratiya va inson huquqlarini ta'minlashga intilib, global ishlarda faol ishtirok etishni yoqlaydi.

Izolyatsionizm – bu mamlakat boshqa xalqlarning ishlariga aralashmaslikka qaror qiladigan siyosat. Amalda, bu xalqaro shartnomalar, jumladan, ittifoqlar, shartnomalar va savdo bitimlarini tuzishni istamaslikni o'z ichiga oladi. Izolyatsionizm Amerika an'alarida chuqur ildizlarga ega bo'lib, uning kelib chiqishi asoschi ota-bobolarining chet ellik ishlarga arakishib qolishdanehtiyotkorligi bilan bog'liq. Izolyatsionizmning kelib chiqishi mustamlakachilik davriga borib taqaladi, 1823 yilgi Monro doktrinasi AQShni Yevropaga ishlariga aralashuviga qarshi chiqib, uni G'arbiy yarimsharda hukmron kuch deb e'lon qilish orqali dastlabki izolyatsionizm kayfiyatiga misol bo'ladi.² Birinchi jahon urushidan keyingi urushlararo davrda, AQSh Senati Versal shartnomasini rad etib, Millatlar Ligasiga qo'shilishdan bosh tortganida, Yevropadagi mojarolarga aralashmaslik bo'yicha izolyatsionizm yanada kengroq namoyon bo'ldi.

Garchi AQSH Amerika Mustaqillik urushi (1775-83) davrida Fransiya bilan ittifoq tuzgan bo'lsalar ham, bu ittifoq 1793 yilda Jorj Vashington tomonidan tezda tarqatib yuborildi va u: "...Qo'shma Shtatlarning burchi va manfaati ular urushayotgan kuchlarga nisbatan samimiy va vijdonan do'stona va xolis munosabatda bo'lishlarini va ularga intilishlarini talab qiladi".³

TADQIQOTNING USULLARI

Dissertatsiya ishida bilishning dialektika, induksiya va deduksiya, ilmiy tahlilning retrospektiv, funksional, qiyosiy, omilli, ekspertlar bahosi, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

NATIJALAR

2001 yil 11 sentyabrdagi teraktlar AQSH tashqi siyosatini yanada o'zgartirib, "Terrorizmga qarshi urush" e'lon qilinishiga olib keldi. Afg'oniston va Iroqdagi keyingi harbiy intervensiyalar AQSH tashqi siyosatida intervension va izolyatsiya qiluvchi unsurlarni namoyon etdi.⁴ Ushbu aralashuvlarning murakkabligi va ularning uzoq muddatligi oqibatida AQSH tashqi siyosatida izolyatsionizm va internatsionalizm o'rtasidagi mos muvozanat haqida bahs-munozaralarni yana bir bor keltirib chiqardi.

Izolyatsionizm va internatsionalizm o'rtasidagi nazariy muvozanat AQSH tashqi siyosatini shakllantirishda davom etmoqda va zamonaviy global dinamikaga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. 2001 yil 11 sentyabr xurujlaridan so'ng, bir tomonlama harakatlarga e'tibor qaratilib, cheklangan harbiy harakatlarni afzal ko'rgan holda yakkalanish kayfiyatlari qayta kuchayganiga guvoh bo'ldi. Iroq urushi, Suriya va Liviyaning ichki ishlariga aralashish bo'yicha keyingi munozaralar milliy

² Bemis, S. F. (1949). *A Diplomatic History of the United States*. Holt, Rinehart and Winston.

³ Prezident Jorj Vashington, betaraflik deklaratsiyasi, 1793 yil.

⁴ Gelpi, C. F., & Griesdorf, M. A. (2001). *Winners or Losers? Democracies in International Crisis, 1918-94*. *American Political Science Review*, 95(3), 633-647.

manfaatlar va global mas'uliyatni muvozanatlash bilan bog'liq murakkabliklar va dilemmalarni qayta ko'rib chiqish lozimligini ko'rsatdi.

So'nggi yillarda AQSH izolyatsiyanizm va internatsionalizm elementlari bilan ajralib turadigan yanada nozik yondashuvga o'tishga guvoh bo'linmoqda. Tramp ma'muriyatining Amerika manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yishga intilgan "Birinchi navbatda Amerika" siyosati izolyatsion ritorika bilan aks-sado berdi. Biroq, ma'muriyat Xitoyga qarshi yanada qat'iyroq pozitsiyani egalladi va Shimoliy Koreya bilan diplomatik sa'y-harakatlarni amalga oshirdi.

Bayden ma'muriyati ichki ustuvorliklarni hal qilishda AQSHning xalqaro yetakchiligini tiklashga sodiqligini ko'rsatmoqda. Iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij kelishuvi kabi xalqaro shartnomalarga qayta qo'shildi, Ukraina mojarosiga faol aralashib kelmoqda, ittifoqchilikni tasdiqladi va global muammolarga ko'p tomonlama yondashuvlarni qidirdi. Shunga qaramay, Yaqin Sharqda davom etayotgan mojarolar va buyuk kuchlar raqobatining kuchayishi kabi mojarolarda AQSHning ishtiroki darajasi haqida munozaralar davom etmoqda.

Izolyatsionizm va internatsionalizm o'rtasidagi nazariy muvozanat AQSh tashqi siyosatining belgilovchi xususiyati bo'ldi. Tarixiy kontekst, asosiy tamoyillar va zamonaviy global dinamikaga ta'sir qilish ushbu muvozanatni boshqarishning murakkabligi va muammolari haqida qimmatli tushunchalar beradi. AQSH hukumatining milliy manfaatlar va global mas'uliyatlar o'rtasida muvozanatni ta'minlash qobiliyati uning jahon miqyosidagi rolini shakllantirishda davom etadi, bu esa global xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik va demokratik qadriyatlarni rag'batlantirishga ta'sir qiladi. Izolyatsiyanizm va internatsionalizm o'rtasidagi samarali muvozanatga erishish Qo'shma Shtatlar doimiy ravishda rivojlanayotgan xalqaro aloqalarini muvaffaqiyatli boshqarishi uchun juda muhimdir.

Izolyatsionizm tarix davomida AQSH tashqi siyosatida takrorlanuvchi mavzu bo'lib, amerika xalqining xalqaro munosabatlarga yondashuvini shakllantirdi.

Izolyatsionalizm Ikkinchi Jahon urushigacha bo'lgan davrda o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi, chunki urush xotirasi yana bir qimmatli mojarodan qochish istagini kuchaytirdi. 1930-yillarda betaraflik aktlarining qabul qilinishi AQShning xorijiy urushlarda ishtirok etishining oldini olishga qaratilgan bo'lib, Amerika jamoatchiligida hukmron bo'lgan izolyatsion kayfiyatni aks ettirdi.

AQSH tashqi siyosatidagi izolyatsionalizm nazariyasi bir qancha asosiy tamoyillarga asoslanadi. Birinchi navbatda, aralashmaslikka ishonch bo'lib, Qo'shma Shtatlar to'g'ridan-to'g'ri tahdid bo'lmasa, boshqa xalqlarning ishlariga aralashishdan tiyilishi kerakligini ta'kidlaydi. Izolyatsiyachilarning ta'kidlashicha, xorijiy mojarolarga aralashish keraksiz chalkashliklarga, resurslarni quritishga va e'tiborni ichki ustuvorliklardan chalg'itishga olib kelishi mumkin.

Yana bir asosiy tamoyil - bu bir tomonlamalik bo'lib, AQSH o'z milliy manfaatlarini amalga oshirishda mustaqil harakat qilish qobiliyatini ta'kidlaydi. Izolyatsiyachilarning ta'kidlashicha, xalq o'z suverenitetiga putur yetkazadigan yoki milliy xavfsizlikka to'g'ridan-to'g'ri tahdid qilmasdan harbiy kuchlarni joylashtirishni talab qiladigan xalqaro majburiyatlar yoki ittifoqlar bilan bog'lanmasligi kerak.

Izolyatsionizm nazariyasi Qo'shma Shtatlarning xalqaro maydondagi roliga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Izolyatsionizm siyosati ko'pincha ichki muammolarni global hamkorlikdan ko'ra birinchi o'ringa qo'yadi, bu esa mamlakatning muhim global muammolardagi ta'siri va yetakchiligini cheklaydi.

Izolyatsionizm samarali ko'p tomonlama hamkorlikka to'sqinlik qilishi va ittifoqchilikni keskinlashtirishi mumkin. Bir tomonlama harakatlar va shaxsiy manfaatlarini ta'kidlab, Qo'shma

Shtatlar xalqaro hamkorlarni begonalashtirish va iqlim o'zgarishi, terrorizm yoki pandemiya kabi global muammolarni hal qilish bo'yicha jamoaviy sa'y-harakatlarga putur etkazish xavfini tug'diradi. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatning jahon miqyosidagi diplomatik ta'sirini va e'tiborini susaytirishi mumkin.

Biroq, izolyatsionalizm tarafdorlari ta'kidlashicha, bu Qo'shma Shtatlarga o'z milliy manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yish va keraksiz xorijiy aralashishdan qochish imkonini beradi. Ularning ta'kidlashicha, mamlakat ichki farovonlik va xavfsizlikka e'tibor qaratishi kerak va global ishlarda ishtirok etish hayotiy milliy manfaatlar xavf ostida bo'lgan holatlar bilan cheklanishi kerak.

Izolyatsionalizm nazariyasi tarix davomida AQSH tashqi siyosati tartibini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Uning aralashmaslik, bir tomonlama va iqtisodiy proteksionizm tamoyillari mamlakatning xalqaro maydondagi roliga chuqur ta'sir ko'rsatdi.

Izolyatsionizm ichki manfaatlarini himoya qilish va milliy xavfsizlikni birinchi o'ringa qo'yish uchun xizmat qilishi mumkin bo'lsa-da, u Qo'shma Shtatlarning ta'sirini cheklashi, ittifoqlarni keskinlashtirishi va samarali global hamkorlikka to'sqinlik qilishi mumkin. Izolyatsionizm va xalqaro hamkorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash AQSH siyosatchilari uchun global darajada doimiy o'zgaruvchan dinamikasini yo'naltirishda murakkab muammo bo'lib qolmoqda.

Internatsionalizm nazariyasi o'z tarixining ko'p qismida AQSh tashqi siyosatini shakllantiruvchi markaziy asos bo'lib kelgan. Internatsionalizm AQSh tashqi siyosatida yetakchi tamoyil sifatida Ikkinchi jahon urushining halokatli oqibatlariga javoban vujudga keldi. 1945 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining tashkil etilishi jamoaviy xavfsizlik va ko'p tomonlama hamkorlik yo'lida sezilarli siljish bo'ldi. Qo'shma Shtatlar tinchlikni saqlash, inson huquqlarini ta'minlash va global muammolarni hal qilishga qaratilgan xalqaro institutlarni yaratishda asosiy rol o'ynadi.

Ikkinchi jahon urushidan keyingi davr AQSh tashqi siyosatida internatsionalizmga sodiqlikning guvohi bo'ldi. Trumen doktrinasi va Marshall rejasi urushdan vayron bo'lgan Yevropaga iqtisodiy va harbiy yordam ko'rsatish va kommunistik tarqalishiga qarshi kurashish orqali bu yondashuvga misol bo'ladi. NATO (North Atlantic Treaty Organization)ning tashkil etilishi AQShning jamoaviy mudofaa va xalqaro hamkorlikka sodiqligini yanada mustahkamladi.

MUHOKAMA

Izolyatsionizm tendensiyalari XX asr boshida susaya boshladi. Xususan, Birinchi Jahon urushi Qo'shma Shtatlarni o'zining milliy xavfsizligiga potensial tahdidlarni tan olgan holda izolyatsiyalash pozitsiyasini qayta ko'rib chiqishga majbur qildi. Prezident Vudro Vilson dastlab betaraflikni qo'llab-quvvatlagan bo'lsa-da, Germaniyaning cheklanmagan suv osti urushini qayta boshlashi AQSHni urushga kirishga undadi.⁵ Urushdan keyingi davrda Vilsonning xalqaro hamkorlik tamoyillariga asoslangan yangi dunyo tartibi to'g'risidagi qarashlari paydo bo'lganiga guvoh bo'ldik va bu Millatlar Ligasining tashkil etilishiga olib keldi.

Biroq, AQSh Kongressi izolyatsionistik tuyg'ularning doimiy ta'sirini aks ettirgan holda Millatlar Ligasiga a'zolikni rad etdi. Urushlararo davr izolyatsionizm siyosatiga qaytishning guvohi bo'lindi, bunga misol sifatida 1930-yillarda AQShning xorijiy mojarolarga aralashishini

⁵ Kennedy, D. M. (2001). *Freedom from Fear: The American People in Depression and War, 1929-1945*. Oxford University Press.

oldini olishga qaratilgan Neytrallik aktlari qabul qilinganligini misol keltirish mumkin.⁶ Shunga qaramay, 1941 yilda Pearl Harborga qilingan hujum Qo'shma Shtatlarni Ikkinchi Jahon urushiga olib keldi va uning tashqi siyosat yo'nalishini keskin o'zgartirib yubordi.

Izolyatsionizm AQSh hukumatining asosiy mas'uliyati o'z milliy manfaatlarini himoya qilish va suverenitetini saqlab qolishdir, degan ishonchga asoslanadi. U aralashmaslikka urg'u beradi va global ishlardan ko'ra ichki muammolarni birinchi o'ringa qo'yadi. Izolyatsionist tarafdorlarning ta'kidlashicha, xorijiy mojarolarga haddan tashqari aralashish resurslarni kamaytirishi, milliy xavfsizlikni buzishi va e'tiborni dolzarb ichki muammolardan chalg'itishi mumkin. Bundan tashqari, ular Qo'shma Shtatlar xalqni o'zining asosiy manfaatlariga bevosita bog'liq bo'lmagan mojarolarga olib kelishi mumkin bo'lgan ittifoqlarga aralashib qolishdan qochishi kerak, deb ta'kidlaydilar.

Bundan farqli ravishda, internatsionalizmning yuksalishi Ikkinchi jahon urushining halokatli oqibatlariga javob sifatida paydo bo'ldi. 1945 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining tashkil etilishi kollektiv xavfsizlik va ko'p tomonlama hamkorlikka o'tishni ko'rsatdi, uning tashkil etilishida AQSH markaziy rol o'ynadi. Internatsionalistik tamoyillar Truman doktrinasi va Marshall rejasida o'z ifodasini topgan bo'lib, u iqtisodiy yordam orqali kommunizmni to'sib qo'yish va urushdan vayron bo'lgan Yevropani tiklashni maqsad qilgan. Sovuq urush davri izolyatsiya va internatsionalistik tendensiyalarning murakkab edi. O'zaro ta'siriga guvoh bo'ldi, chunki AQSh chet elda harbiy aralashuvlar bilan doimiy shug'ullanib, ayni paytda NATO kabi ittifoqlar orqali global barqarorlikni himoya qilgan.

Internatsionalizm AQSHning demokratiya, inson huquqlari va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish uchun ma'naviy majburiyatga ega ekanligiga ishontirishga asoslanadi. Internatsionalistlarning ta'kidlashicha, terrorizm, iqlim o'zgarishi va yadroviy qurollarning tarqalishi kabi global muammolar jamoaviy harakatlar va global boshqaruv tuzilmalarini talab qiladi. Ular xalqlarning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydilar va global muammolarni samarali hal etish vositasi sifatida ko'p tomonlama diplomatiya, ittifoqlar va xalqaro institutlarni himoya qiladilar. Internatsionalizm tarafdorlarining ta'kidlashicha, barqaror va farovon dunyo tartibini shakllantirish uchun AQSH yetakchiligi va ishtiroki zarur.

Ikkinchi jahon urushidan keyingi internatsionalizm va super davlat maqomining yuksalishi AQSh tashqi siyosatida burilish nuqtasi bo'lib, uning internatsionalizmga sodiqligini mustahkamladi. Qo'shma Shtatlar urushdan global super kuch sifatida chiqdi va urushdan keyingi jahon tartibini shakllantirishda yetakchilik rolini o'z zimmasiga oldi. Bu majburiyat 1945 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining, keyinchalik Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVF) va Jahon banki kabi xalqaro institutlarning yaratilishi AQSHning global ishlardagi ishtirokini yanada yorqinroq ko'rsatib berdi.⁷

Qo'shma Shtatlar va Sovet Ittifoqi o'rtasida sovuq urushning boshlanishi AQSH tashqi siyosati uchun yangi muammolar va imkoniyatlar ko'lamini taqdim etdi. Jorj Kennan tomonidan ifodalangan cheklov doktrinasi sovet ekspansionizmiga qarshi kurash bo'yicha AQSH strategiyasining asosiga aylandi.⁸ Amerika Qo'shma Shtatlari kommunizm tarqalishining oldini olish uchun intervensionizmning turli shakllari, jumladan, harbiy aralashuvlar, yashirin

⁶ LaFeber, W. (1994). *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad since 1750*. W.W. Norton & Company.

⁷ Mazower, M. (2012). *Governing the World: The History of an Idea*. Penguin Books.

⁸ Kennan, G. F. (1947). *The Sources of Soviet Conduct*. *Foreign Affairs*, 25(4), 566-582.

operatsiyalar va iqtisodiy yordam ko'rsatish bilan shug'ullanib, o'zining xalqaro maydonda internatsionalizm siyosatiga yanada sodiqligini namoyon etdi.

Internatsionalizm rivojlanishining keyingi bosqichi sifatida, 1991 yilda Sovet Ittifoqi parchalanishi bilan Qo'shma Shtatlar o'zini xalqaro maydonda yagona super davlat sifatida namoyon qilishi va bu uning tashqi siyosatidagi ustuvorliklarini qayta ko'rib chiqishga olib keldi. Sovuq urushdan keyingi davr intervension va nointervension tendensiyalarning aralashmasiga guvoh bo'lganini ko'rishimiz mumkin. AQSHning Somali, Bosniya va Kosovodagi insonparvarlik aralashuvlari barqarorlikni qo'llab-quvvatlash va inson huquqlarini himoya qilish majburiyatini namoyish etdi.⁹ Biroq, Qo'shma Shtatlar, shuningdek, 1994 yilda Ruanda genotsidi kabi ba'zi mojarolarga aralashishni istamasligidan ko'rinib turibdiki, yakkalanish tendensiyalarini qisman bo'lsada namoyish etdi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni bilish mumkinki, AQSH tashqi siyosatidagi internatsionalizm nazariyasi bir qancha asosiy tamoyillarga asoslanadi. Eng avvalo, xalqlarning o'zaro bog'liqligiga ishonch. Internatsionalistlar iqlim o'zgarishi, terrorizm va iqtisodiy beqarorlik kabi global muammolarni hal qilish xalqlar o'rtasida jamoaviy harakat va hamkorlikni talab qiladi, deb ta'kidlaydilar.

Demokratiya va inson huquqlarini targ'ib qilish internatsionalizmning yana bir asosiy tamoyilidir. Internatsionalizm tarafdorlari Qo'shma Shtatlar demokratik qadriyatlar va inson huquqlarini global miqyosda qo'llab-quvvatlash uchun ma'naviy majburiyatga ega, deb ta'kidlaydilar. Bu tamoyil ko'pincha butun dunyoda demokratiyani va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan AQSH tashqi siyosatidagi tashabbuslarida o'z aksini topadi.

Ko'p tomonlamalik internatsionalizmning markaziy tarkibiy qismidir. Internatsionalistlar global muammolarni samarali hal qilish uchun xalqaro tashkilotlar, ittifoqlar va forumlar bilan hamkorlik qilish muhimligini ta'kidlaydilar. Ularning ta'kidlashicha, ko'p tomonlama tashabbuslar va xalqaro institutlarda faol ishtirok etish Qo'shma Shtatlarga global me'yorlarga ta'sir o'tkazish va xalqaro tartibni shakllantirish imkonini beradi.

Internatsionalizm nazariyasi Qo'shma Shtatlarning global maydondagi roliga katta ta'sir ko'rsatadi. Internatsionalizmni qabul qilish orqali Qo'shma Shtatlar global barqarorlik, tinchlik va farovonlikni ta'minlashda yetakchi rolni o'z zimmasiga olishga intiladi. Xalqaro ishlarda faol ishtirok etish Qo'shma Shtatlarga xalqaro me'yorlar, institutlar va ittifoqlarni shakllantirish imkonini beradi va shu orqali o'z ta'sirini o'tkazadi va o'z manfaatlarini ilgari suradi.

Internatsionalizm, shuningdek, hamkorlik va ittifoqchilikka, Qo'shma Shtatlarning xavfsizlik va iqtisodiy manfaatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Qo'shma Shtatlar boshqa davlatlar bilan hamkorlikda ishlash orqali resurslarni birlashtirishi, razvedka ma'lumotlarini almashishi va umumiy muammolarni samaraliroq hal qilishi mumkin.

Biroq, internatsionalizm ham qiyinchiliklarga va tanqidlarga duch kelishi mumkin. Tanqidchilar xalqaro tashkilotlar va ko'p tomonlama kelishuvlarga haddan tashqari ishonish AQSH suverenitetiga putur etkazishi va qaror qabul qilish avtonomiyasini cheklashi mumkinligini ta'kidlaydi. Xalqaro institutlarning yukini taqsimlash, samaradorlik va mas'uliyat bilan bog'liq

⁹ Holzgrefe, J. L., & Keohane, R. O. (Eds.). (2003). *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press.

muammolar Qo‘shma Shtatlar ushbu sa’y-harakatlarga qanchalik jalb qilinishi va resurslarni jalb qilishi kerakligi haqida bahs-munozaralarga olib keldi.

Internatsionalizm nazariyasi AQSh tashqi siyosati tartibini shakllantirishda yetakchi asos bo‘ldi. U global hamkorlikka, demokratiya va inson huquqlarini targ‘ib qilishga, xalqaro ishlarda faol ishtirok etishga sadoqatni aks ettiradi. Internatsionalizmni qabul qilib, Qo‘shma Shtatlar o‘z ta’sirini o‘tkazishga, o‘z milliy manfaatlarini ilgari surish va global barqarorlik va farovonlikka hissa qo‘shishga intiladi.

Internatsionalizm jamoaviy harakatlar va global ta’sirni kuchaytirish imkoniyatlarini taqdim etsa-da, u suverenitet va ko‘p tomonlama munosabatlar o‘rtasidagi muvozanat bilan bog‘liq muammolarni ham keltirib chiqaradi. To‘g‘ri muvozanatni saqlash va xalqaro munosabatlardagi murakkabliklarni yo‘lga qo‘yish AQSH tashqi siyosati va uning global maydondagi rolini shakllantirishda davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Afg‘oniston bo‘yicha “Tinchlik jarayoni, xavfsizlik sohasida hamkorlik va mintaqaviy sheriklik” mavzusida o‘tkazilgan xalqaro konferensiyadagi nutqi. 2018-yil 28 mart. Manba: <https://president.uz/uz/lists/view/1601>
2. Bemis, S. F. (1949). *A Diplomatic History of the United States*. Holt, Rinehart and Winston.
3. Prezident Jorj Vashington, betaraflik deklaratsiyasi, 1793 yil.
4. Kennedy, D. M. (2001). *Freedom from Fear: The American People in Depression and War, 1929-1945*. Oxford University Press.
5. LaFeber, W. (1994). *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad since 1750*. W.W. Norton & Company.
6. Mazower, M. (2012). *Governing the World: The History of an Idea*. Penguin Books.